

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 vtrum sir eorundem vniformis, vel multiplex materia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

malter dicatur secundum proportionem geometricam. & quale quod titatum secundum proportionalitatem arithmetica discutere, & declarare, est involuere quodammodo intellectum moralem. & ideo pertranseo: in 5. enim Ethic. potest rationem Aristo. de hoc inspicere.

li. 5. c. 3. to. 5.

In responsione ad tertium dubium occurrit ad hominem: quia author in tertio senectiarum. dist. 33. quaest. 1. art. 3. quaest. 2. ad tertium, vult quod utraque iustitia, distributiva scilicet: & commutativa attendat conditionem personae: ut redundat in diversitatem rei. Et ratio sua est quia utriusque iustitiae medium est medium rei: hic autem dicitur: quod in iustitia distributiva consideratur conditio personae secundum se: in commutativa autem secundum quod per eam diversificatur res. Quomodo stat haec duo simul?

ar. p. 20.

Ad hoc dicitur, quod licet facile dici possit, quod sententia illa correpta fuit hic, saluari tamen utraque affirmatio potest, scilicet, quod conditio personae in iustitia distributiva attenditur secundum se, secundum quod in diversitatem rei redundat. Considerandum est enim quod in rebus commutandis, vel distribuendis concurrunt duo, scilicet quantitates earum, & forma aequalitatis. Oportet enim eas esse quantitates aequales quantitativae vel proportionalitatis, ut dictum est. Cōe est autem utriusque iustitiae, ut conditio personae, si consideranda venit, quantitate rei augeat, vel minuat in distributiva. n. eo quod maiori, & minori minus deberet: in commutativa vero patet de percussione principis. Dixi autem si consideranda venit, quia in commutativa non semper est consideranda conditio personae. Nil enim referentem

li. 5. Eth. c. 3. a med. to. 5.

sed dignitas personarum attenditur etiam in commutativa iustitia, sicut in punctionibus: plus enim puniuntur qui percussit principem, quam qui percussit privatam personam. ergo eodem modo accipitur medium in utraque iustitia. SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 5. Ethic. quod in iustitia distributiva accipitur medium secundum geometricam proportionalitatem: in commutativa autem secundum arithmetica. RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, in distributiva iustitia datur aliquid alicui privatae personae, in quantum id quod est totius, est debitum parti: quod quidem ratio maius est, quanto ipsa pars maiorem principalitatem habet in toto. Et ideo in distributiva iustitia tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona maiorem habet principalitatem in communitate. Quae quidem principalitas in aristocrati communitate attenditur secundum virtutem: in oligarchia secundum divitias: in democratia secundum libertatem, & in aliis aliter. Et ideo in iustitia distributiva non accipitur medium secundum aequalitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas, ut scilicet sicut una persona excedit aliam, ita etiam res, quae datur uni personae, excedit rem quae datur alii. Et ideo dicit Philosophus, quod tale medium est secundum geometricam proportionalitatem, in qua attenditur aequale non secundum quantitatem, sed secundum proportionem. Sicut si dicamus, quod sicut se habent sex ad quatuor, ita se habent tria ad duo, quia utrobique est sex, qui est altera portio, in qua maius habet totum minus, & mediam partem eius. Non autem est aequalitas excessus secundum quantitatem, quia sex excedunt quatuor in duobus, tria vero excedunt duo in uno. Sed in commutationibus redditur aliquid alicui singulari personae propter rem eius, quae accepta est, ut maxime patet in emptione & venditione, in quibus primo invenitur ratio commutationis. & ideo oportet adaequare rem rei, ut quanto iste plus habet, quam suum lit, de eo quod est alterius, tantumdem restituat ei cuius est, & sic fit aequalitas secundum arithmetica medietatem, quae attenditur secundum parem quantitatis excessum: sicut quinq; est medium inter sex & quatuor, in unitate enim excedit, & exceditur. Si ergo a principio uterque habeat quinque, & unus eorum accipit unam de eo quod est alterius, unus scilicet accipiens habebit sex, &

alij relinquuntur quatuor. Erunt ergo iustitia, si uterque reducantur ad medium ut accipiat unum ab eo, qui habet sex, & detur ei qui habet quatuor. Sic enim uterque habebit quinque, quod est medium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in aliis virtutibus moralibus accipitur medium secundum rationem, & non secundum rem: sed in iustitia accipitur medium rei: & ideo secundum diversitatem rerum, diversimode mediū accipitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod generalis forma iustitiae est aequalitas, in qua convenit iustitia distributiva cum commutativa. In una tamen invenitur aequalitas secundum proportionalitatem geometricam, in alia secundum arithmetica.

AD TERTIUM dicendum, quod in actionibus, & passionibus conditio personae facit ad quantitatem rei: maior enim est iniuria si percussatur princeps, quam si percussatur privata persona. & ideo conditio personae in distributiva iustitia attenditur secundum se: in commutativa autem secundum quod per hoc diversificatur res.

ARTICULVS III. De materia utriusque iustitiae si diversa.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod materia utriusque iustitiae non sit diversa. Diversitas enim materiae facit diversitatem virtutis, ut patet in temperantia, & fortitudine. Ergo distributiva iustitiae, & commutativa sit diversa materia, videtur quod non continentur sub una virtute, scilicet sub iustitia.

2. Praet. Distributio, quae pertinet ad iustitiam distributivam, est pecuniae, vel honoris, vel aliorum quae utique dispartiri possunt inter eos qui coitate communitatis ut dicitur in 5. Ethic. quorum est communitatio inter personas ad invicem, quae pertinet ad commutativam iustitiam. Ergo non est diversa materia distributivae, & commutativae iustitiae.

3. Praet. Si sit alia materia distributivae iustitiae, & alia materia commutativae per hoc, quod differunt speciei, non debet esse materiae diversitas: sed Philosophus ponit unam speciem commutativae iustitiae, quae tamen habet in multiplicem materiam. non ergo videtur esse multiplex materia harum specierum.

no. Inter voluntarias ergo, & involuntarias commutationes, hæc est differentia, quod ille habent rationem commutationis in utroque actu ex animo operantis: ille vero in altero tantum. Et ex hoc sequitur, quod in illis ratio commutationis est voluntaria, quæ utrinque: in istis vero ratio commutationis est involuntaria, quæ contra voluntatem damnicatur.

IN CONTRARIUM est, quod dicitur in 5. * Ethic. q. una species iustitiæ est directiva in distributionibus, alia in commutationibus.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum * est, iustitia est circa quasdam operationes exteriores, s. distributionem, & commutationem: quæ quidem sunt usus quorundam exteriorum vel rerum, vel personarum, vel etiam operum. Rerum quidem, sicut est aliquis vel aufert, vel restituit alteri suam rem: personarum autem, sicut cum aliquis in ipsam personam hominis iniuriam facit, puta, percutiendo, vel conuiciando, aut etiam cum irreuerentiam exhibet operum autem, sicut cum aliquis iuste ab alio exigit, vel alteri reddit aliquid opus. Si ergo accipiamus ut materiam utriusque iustitiæ ea, quorum operationes sunt istis, eadem est materia distributionis, & commutationis iustitiæ: nam & res distribui possunt a communi in singulos, & commutari de uno in alium: & etiam est quedam distributio laboriosorum operum, & recompensatio. Si autem accipiamus ut materiam utriusque iustitiæ actiones ipsas principales quibus utitur personis, rebus, & operibus, sic invenitur utrobique alia materia. Nam distributiva iustitiæ est directiva distributionum: commutativa vero iustitiæ est directiva commutationum, quæ attendi potest inter duas personas, quarum quedam sunt involuntaria, quedam vero voluntaria. Involuntaria quidem, quando aliquis utitur re alterius, vel persona vel opere, eo invito: quod quidem contingit quandoque occulte per fraudem, quandoque etiam manifeste per violentiam. Vtrumque autem contingit aut in rem, aut in personam propriam, aut in personam coniunctam. In rem quidem, si occulte unus rem alterius accipiat, & uocatur furtum: si autem manifeste, uocatur rapina. In personam autem propriam, vel quantum ad ipsam consistentiam personæ, uel quantum ad dignitatem ipsius.

A derivatio, & unclatio, quæ non numerantur hic: & contra, quedam numerantur hic, ut mutilatio, & detractio, quæ non exprimentur ibi. Et ratio videtur, quia neuter intendit numerare integraliter species commutationum: sed distingue se, ut facile possit quis percipere omnes permutationum species enumeratis. Tam enim ex his quæ ibi, quam ex his quæ hic dicuntur, apparent quæ sine in his generibus computanda.

B Quantum autem ad dignitatem personæ, læditur aliquis occulte per dolosam occisionem, seu percussionem, & per ueneni exhibitionem. Manifeste autem per manifestam occisionem, aut per incarcerationem, aut uerberationem, seu membri mutilationem. Quantum autem ad dignitatem personæ, læditur aliquis occulte quod per falsa testimonia, seu detractiones, quibus aliquis aufert famam suam, & per alia huiusmodi: Manifeste autem per accusationem in iudicio, seu per conuicium illationem. Quantum autem ad personam coniunctam, læditur aliquis in uxore, ut in pluribus occulte per adulterium: in seruo autem cum aliquis seruum seducit, ut a domino discedat: & hæc etiam manifeste fieri possunt. Et eadem ratio est de aliis personis coniunctis, in quas etiam possunt omnibus modis iniuria committi, sicut & in personam principalem: sed adulterium, & serui seductio sunt propria iniuria circa has personas, tamen quia seruus est possessio quedam, hoc refertur ad furtum. Voluntaria autem commutationes dicuntur, quando aliquis uoluntarie transfert rem suam in alterum: & si quidem simpliciter in alterum transferat rem suam absolute debito, sicut in donatione, non est actus iustitiæ, sed liberalitatis.

D In tantum autem ad iustitiam uoluntariam translatio pertinet, in quantum est ibi aliquid de ratione debiti: quod quidem contingit multipliciter. Vno modo, quoniam quis transferat simpliciter rem suam in alterum pro recompensatione alterius rei, sicut accidit in uenditione, & emptione. Alio modo, quando aliquis tradit rem suam alteri, concedens ei usum rei cum debito recuperandi rem. Et si quidem gratis concedit usum rei, uocat usufructus in rebus, quæ aliquid fructificant: uel simpliciter mutuum seu accommodatum in rebus, quæ non fructificant, sicut sunt denarii, uasa, & huiusmodi. Si uero nec ipse usus gratis conceditur, uocatur

quia hic formalis interuenit differentia commutationis. Sed si quis consideret, quod differentia diuisiua generis & constitutionis specierum oportet quod sint differentia per se, & non per accidens, & quod differentia per se sunt quæ sunt diuersificationis generis, ut patet 7. Metaph. & quod adæquatio rei ad rem non diuersificatur per hoc, quod redditur uoluntario, uel involuntario: tantum enim & secundum eandem formam æqualitatis redditur uoluntario, & involuntario: ad solam enim adæquationem

¶ In eodem 3. artic. dubium accidit circa calcem articuli, quæ specie author loquitur, cum dicit, omnes commutationes uoluntarias, & involuntarias ad uenam iustitiæ specie pertinere, an scilicet de specie specialissima, an de subalterna: Et est ratio dubij, quia in 5. Ethic. Aristoteles distinguit iustitiam particularem in distributionem, & commutationem: & commutationem in duas partes, quia commutationes sunt duplexes, scilicet uoluntaria, & involuntaria. Multitudo quoque uoluntariorum oppositorum idem attestari uidetur: opponuntur namque huic iustitiæ hominibus, rapina, furtum, contumelia, detractio & cetera opposita autem uidentur hæc litera.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum iustum commutationum consistat formaliter in æqualitate rei ad rem, & actus commutationis iustitiæ sic daretur, uel reddere æquiualens, & nihil horum uarietur nisi materialiter per reddere æquiualens in tali, uel tali materia: consequens est, quod propter diuersitatem materie non multiplicatur specie iustitia commutativa. Maxime autem apparere possit, quod uariaretur specie iustitiæ, reddere æquiualens uoluntaria, uel inuite commutationi, ita quod alia sit species iustitiæ reddens æquale uoluntaria, puta, uenditioni, & alia reddens æquale inuite, puta, rapina:

¶ Secundo, quod uoluntaria & involuntaria commutationes, quæ differunt rationem iustitiæ. Nam in commutationibus uoluntariis una tantum est res iustitiæ. Res que datur in commutationibus autem involuntariis dupliciter est res iustitiæ, scilicet damnum, & iniuria, quæ fit non uolenti.

¶ Quinto, quod numerus commutationum in litera, & in quinto Ethic. non est uniformis. Alique enim ibi numerantur, ut aquæ

tionem rei ad rem spectatur utrobique, uidebit quod differentia hac per accidens concurret ad oppositum. Ad dictum aut Arist. dicitur, quod ipse non dixit esse duas species, sed duas partes, non propter virtutis differentiam formalem, sed propter notabilem diuersitatem materialem, quia scilicet in una concorunt duo recompen-

ductio. Tertio modo aliquis tradit rem suam ut recuperanda, non ratione usus, sed uel ratione conseruationis, sicut in deposito, uel ratione obligationis: sicut cum quis rem suam pignori obligat, seu cum aliquis pro alio fidei iuret. In omnibus autem hominum actionibus siue voluntariis, siue inuoluntariis est eadem ratio accipiendi medium, scilicet ad commutatiuam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Utrum iustum sit simpliciter idem quod contrapassum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod iustum sit simpliciter idem quod contrapassum. Iudicium enim diuinum est simpliciter iustum: sed haec forma diuini iudicij, ut scilicet quod aliquis fecit, patitur, secundum illud Mat. 7. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. ergo iustum est simpliciter idem quod contrapassum.

¶ 2 Præ. In utraque iustitiae specie datur aliquid alicui secundum quandam aequalitatem, in respectu quidem ad dignitatem personae, in iustitia distributua, quae quidem plonae dignitas maxime uidebitur secundum opera, quibus aliqui communitati seruiunt: in respectu autem ad rem, in qua quis damnificatus est, in iustitia commutatiua. Secundum autem utramque aequalitatem aliquis contrapatur, secundum quod fecit. ergo uidetur quod iustum simpliciter sit idem quod contrapassum.

¶ 3 Præ. Maxime uidetur quod non oportet aliquem contrapari, secundum quod fecit, propter differentiam uoluntarij, & inuoluntarij. qui in uoluntarie fecit iniuriam, minus puniatur: sed uoluntarium, & inuoluntarium, quae accipiuntur ex parte iustitiae, quod est medium rei, & non quo ad nos. ergo iustum simpliciter

nis exterioribus pro lesione illata in bonis corporeis sit, soluat tantum laesio, & tantum curae &c. & sic contrapassi & passionis nomine ad omnes commutatiuum est idem, quod iustum commutatiuum, ut dicitur. Et ex hac distinctione habes unde dicitur

ut esse idem quod contrapassum. SED CONTRA est, quod Philosophus in 5. Ethic. probat, non quodlibet iustum esse contrapassum.

RESPON. Dicendum, quod hoc quod dicitur contrapassum, importat aequalem recompensationem passionis ad actionem praecedentem: quod quidem proprie dicitur in passionibus & actionibus iniurijs, quibus aliquis personam proximi laedit, puta si percutit, quod repercutiatur: & hoc quidem iustum determinatur in lege Exo. 21. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, &c. Et quia est auferre rem alterius, est quoddam iniustum facere: ideo secundario etiam in his dicitur contrapassum, prout si aliquis qui damnum intulit, in re sua etiam ipse damnificetur: & hoc etiam iustum damnificatio dicitur in lege, Exo. 22. Siquis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit, uel vendiderit, quinque boues pro uno boue restituet, & quatuor oues pro una oue. Et ratio uero transferitur nomen contrapassi ad uoluntarias commutationes, in quibus utriusque est actio, & passio: sed uoluntarium diminuit de ratione passionis, ut dictum est. In omnibus autem his debet fieri secundum rationem iustitiae commutatiuae reparationis secundum aequalitatem, ut scilicet passio recompensata sit aequalis actioni: non autem semper esset equalis, si idem species aliquis pateretur, quod fecit. Nam primo quidem cum aliquis iniurijs laedit alterius personam maiorem, maior est actio, quam passio eiusdem speciei, quam ipse pateretur. Et ideo ille qui percutit principem, non solum repercutitur, sed multo grauius puniatur. Similiter etiam cum quis aliquem inuoluntarium in re sua damnificat, maior est actio, quae esset passio, si sibi solus res illa auferretur: quia ipse, qui damnificauit alium in re sua, nihil damnificatur. Et ideo in hoc, quod multipliciter reponitur: quia est non solum damnificauit personam priuatam, sed re publicam, eius tutele securitatem

5. Eth. lec. 8.

¶ Super. Questionis sexagesime prima. Articulus quartum.

IN AR. 4. aduerte, quod ex Psychagoricis, & Rhadamanthe legisatore, ac disputatione 5. Ethico. processit articulus iste. Significat autem in proposito contrapassum tantum damnificari, quantum damnificauit: tantum pati, quantum egit: tantum soluere, quantum accepit, & huiusmodi. Et hoc in questionem uertitur. An seruare contrapassum, sit seruare iustitiam, ita quod idem sint.

¶ In corpore articuli, nota primo quod contrapassum potest dupliciter intelligi. Primo secundum identitatem speciei, ut si patitur quis idem

specie quod egit, puta animam pro anima, oculum pro oculo. Et sic respondendum est questionem negatiue, quod scilicet iustum commutatum & contrapassum non sunt idem, ut patet ex inuenientibus allatis in littera.

¶ Secundo, secundum aequalitates quantitatis, ut scilicet tanta sit passio, quanta fuit, uel est actio: quantumcumque diuersa sit specierum, uel generum sint actio, & passio, puta, pati in bo-

Deum & creaturam non potest esse iustum minus quam inter deum & seruum: quia Deus nihil accipere, ut tenetur reddere, neque non accipere, ut tenetur reddere. Punio nero peccatorum, quia tenetur reddere, quia tenetur reddere, quia tenetur reddere, quia tenetur reddere. Ut abiret in locum suum. Et licet damnatum